

MNICHOV 1938

Scénář školního dramatu připravil
RADEK MARUŠÁK

Dvouhodinový blok s možností využití při výuce dějepisu
v 8./9. ročníku ZŠ

(Větší část projektu byla realizována ve třech třídách 9.
ročníku ZŠ po výkladové hodině s tématem Mnichova.)
Hlavní cíl: Přiblížit historické události prostřednictvím
konkrétního příběhu, ukázat historii v zrcadle individuálního,
jedinečného lidského osudu.

Blok začíná zklidněním vleže. Se zavřenými očima si mají
děti představit venkovský statek v období předválečném.
Učitel může vést představy dětí otázkami typu: Jak vypadá
v 6 hodin ráno, jak v poledne? Co je vidět oknem ze
světnice? Čím voní světnice? atd. Samozřejmě nelze
u mnoha dětí počítat s "přesnou" představou.
Cvičení je motivací, v kruhu při rozhovoru
jsou později jednotlivé představy
zpřesňovány, korigovány (zejm.
anachronismy).

Děti sedí v kruhu, vedoucí jim rozdá
fotografii starého muže. Komentář: Nyní
vás seznámím s mužem, který prožil většinu
svého života na jednom středně velkém statku. Zatím
o něm příliš nevíte, máte v rukou jen tuto fotografii, která
ho zachycuje v pro něj důležité chvíli. Je to vaše první
setkání s oním mužem, zkuste říci, co vás při pohledu na
tuto fotografii napadá.

Děti si vytvářejí první představy, vedoucí má možnost
vystavět určité napětí (já vím – vy nevíte), jež může děti
motivovat pro následující činnosti. Děti by však v této chvíli
neměly dostat žádnou konkrétnější informaci, vedoucí by
měl přijmout „jakýkoli“ (= z charakteru hodiny nevybočující)
komentář jako možný.

Vedoucí bere do ruky deník a dává dětem první konkrétní
údaje. Komentář: O životě tohoto muže víme více z deníku,
který si psal. Představte si, že toto je onen deník, zatím
vám však z něho číst nebudu. Jen vám prozradím několik
údajů, které byste z něho mohli vyčíst. Našemu muži dáme
jméno František Novotný. Není to jeho skutečné jméno,
i další jména z příběhu jsou změněna. Narodil se v roce
1882 ve Frantolech, což je vesnice nedaleko Prachatic.
Roku 1906 se oženil s Marií Lipanskou. Roku 1907 se jim
narodilo první dítě, které však brzy po porodu zemřelo.
Roku 1920 se jim narodil chlapec, kterému dali jméno
Josef, po dědečkovi. Roku 1910 však dědeček umírá,
František Novotný se stává dědicem gruntu. V roce 1915
narukoval, roku 1918 se vrátil z války domů. Roku 1919
se narodila dcera Ludmila.

BUDOVÁNÍ SVĚTNICE

Komentář: Nyní budete mít možnost proměnit tuto třídu
ve světnici, v níž František Novotný a jeho rodina žili. Co
řeknete, ukážete a bude ostatními přijato, jako by tady
skutečně bylo. Dobře se poslouchejte, abyste své „věci“
neumísťovali na místa, kde už jiná věc stojí. Zvažujte, co
do takové světnice umístíte.

Děti jsou v tuto chvíli na jednom konci třídy. Vedoucí
přesně vymezí prostor, který má být „zabydlen“. S dětmi

se ještě dohodne na místě dveří a umístění oken. Děti by
měly imaginární předměty, nábytek také ukázat, přesně
vymezit jejich prostor (při vstupu do prostoru vždy
respektovat již vytvořené), co možná nejpřesněji popsat
(barvu ubrusu, obraz nade dveřmi atd.). Na závěr vedoucí
celou světnici obejde a zrekapituluje.

ŽIVÉ SOCHY

Komentář: Nyní se každý z vás na okamžik stane někým,
kdo se mohl v této světnici v této době 20. let ocitnout.
Můžete být samotným Františkem Novotným, jeho ženou,
dětmi, pacholkem, ale i sousedem, listonošem apod.
Představíte si i konkrétní situaci, v níž se nacházíte.
Vstoupíte do světnice a stanete se živou sochou vámi
zvoleného člověka v určité situaci. Do světnice vstoupíte
všichni najednou, ostatní však nebudete vnímat. Myslíte
jen na to, kdo jste vy a v jaké jste situaci. Myslete i na to,
že v této pozici budete muset chvíli vydržet. Po chvíli
se poloviny z vás dotknou, ti budou moci vystoupit ze
světnice a podívat se na ostatní. Zkuste si
v této chvíli představit, kým vaši
spolužáci jsou, v jaké jsou situaci, zda
jsou v této situaci sami, nebo
s dalšími osobami. Potom se vrátíte
zpět do soch, já se dotknou druhé
poloviny a oni provedou totéž.

Je nutné se přesvědčit, že děti zadání
rozumějí, dát jim čas na dotazy
a dovysvětlení, aby se průběh nenarušil
organizačními nejasnostmi.

Místo se zabydluje, oživuje, představy dětí mají
přesnější obrysy. V této chvíli je možno počítat
i s vytvořením určitého vztahu k prostoru, který vybudovali
a oživil, i k lidem v něm žijícím. To je důležité pro zesílení
pocitu ztráty v následujících cvičeních (viz narativní
pantomima).

Po cvičení – společný rozhovor: Myslíte, že jste
nějakou postavu poznali? V jaké byla situaci? Byla v ní
sama, byl v té chvíli ve světnici ještě někdo?... Jednotliví
aktéři však neprozrazují, zda jsou odpovědi spolužáků
„správné“, hádanka, kdo byl kdo a v jaké situaci zůstává
ještě nerozluštěna.

ROZEHRÁNÍ V KRÁTKÉ ETUDĚ

Vedoucí si během předchozího cvičení vybere pět soch
(případně je vyberou děti na základě svého pozorování
a rozhovoru). Se souhlasem dětí je vrátí zpět do světnice
a ožíví je v krátké etudě (dotyk ožíví – dotyk zmrazí). Může
jít i o vteřinové oživení. Teprve po tomto cvičení oddělí
aktéři i ostatní děti své postavy a situace.

Pozn.: Pracujeme-li s vyspělou skupinou, je možno
toto cvičení uskutečnit s větší aktivitou pozorovatelů,
s možností většího překvapení: Do světnice vstoupí pouze
jedno dítě – změní se v sochu určité osoby. Chce-li někdo
z pozorujících (1–2) vytvořit tomuto partnera, vstoupí do
světnice a vytvoří sochu další osoby, jež se této situace
podle něj účastní. Chvilí zůstanou ve zmrazení (štronzu),
rozehrání začíná ten, kdo vstoupil poslední, ostatní se mu
přizpůsobují (i když jejich původní představa byla jiná).
Až po odehrání improvizace prozradí první aktér svou
původní představu.

DENÍKOVÝ ZÁZNAM

Komentář: Toto vše tady mohla světnice zažít, vidět,
pozorovat. O mnohých událostech, které se zde staly, by
mohl vyprávět deník. Mnoho stránek však dnes již v deníku
chybí, odnesl je čas. Nyní můžete sami navrhnout, vytvořit

**SCÉNÁŘ
ŠKOLNÍHO DRAMATU**

záznamy, z nichž potom vybereme takové, které by mohly patřit do deníku Františka Novotného. V deníku se odrážejí události oné doby, proto vám dám některé materiály, které by měly váš záznam více či méně ovlivnit. Nepíšete však historickou kroniku, je to deník Františka Novotného, sedláka, manžela, otce. Vzhledem k tomu, že neznáte jeho další osud, neměňte prosím osobní údaje (úmrtí v rodině, svatby apod.). Napište jen deníkový záznam jednoho dne (či části dne) ovlivněný určitou historickou událostí určitým historickým faktem. Než začnete psát, přečtu vám záznam z 15.11.1918: „Dnes ráno byl silný mráz. Opravil jsem dveře do sklepa, brambory by mohly namrznout. Josef zkoušel štípat dříví. Jde mu to dobře. Marie má strach, aby si něco neudělal, ale je třeba, aby zastal některé práce sám. Je těžká doba, pacholka si nemůžeme dovolit. Psala Růžena. Jiří se z Ruska ještě nevrátil, má strach, přes Sibiř je to nebezpečné. Marie mi říkala, že bychom ji měli pomoci. Jen nevím, jak to s námi letos bude. Brambor je málo, statek na spadnutí. Snad by bylo nejlepší, kdyby Růžena na zimu přijela. Zítra o tom promluví s Marií.“

Děti ve dvojicích (větší skupiny však v tomto případě nejsou vhodné) dostanou do rukou odborné texty, texty z učebnic apod. (viz přílohy), jež informují o určité historické události, historickému faktu. V deníkovém záznamu by se měl objevit jejich odraz v životě prostého člověka. Objeví-li se při čtení protiřečící si záznamy, má skupina právo rozhodnout o jejich zařazení či nezařazení do „skutečného“ deníku. Nezařazení však nesmí být komentováno jako chyba, cvičení by mělo být vedeno v duchu: vytvořit zásobárnu a z ní složit jednu linku (viz „Vybereme takové, které by mohly patřit do deníku Františka Novotného.“).

Cílem cvičení je seznámit děti s konkrétními historickými fakty, zároveň však tato fakta v jejich mysli spojit s životem konkrétního člověka.

Vybrané deníkové záznamy přijme učitel jako součást života Františka Novotného, výběr však může sám ovlivňovat s vědomím dalšího průběhu hodiny.

NARATIVNÍ PANTOMIMA

Komentář: Toto vše tedy mohli prožít František Novotný, jeho žena a děti. Nyní se Františkem Novotným stanete vy sami. Sednete si na zem a až do doby, kdy začnu vyprávět, co se událo, zůstanete nehybní. Potom budete jednat jako František Novotný, ale beze slov, řídit se budete mým vyprávěním, a to až do okamžiku, kdy vyprávění přeruším. Pohybuje se však jen ve velmi malém prostoru, budete-li přecházet, jděte na místě. V určitém okamžiku se děj zastaví, zůstanete nehybní, koho se dotknu, řekne nebo udělá to, co by podle něj udělal František Novotný v následujícím okamžiku, zlomku vteřiny, a opět strne. (Opět se ujistit, že děti porozuměly.) Najděte si prosím místo, posadte se, zavřete oči, představte si místo, kde František Novotný žil, co o něm víte, co víte o jeho blízkých. Chvilku vás nechám, až začnu vyprávět, vy začněte konat.

Text k pantomimě: 30. září 1938. Ráno vstal časně. Posadil se na posteli a ještě rozespale přemýšlel o dnešním dni. Musí dojít za Klúsem pro koně, aby dodělali brambory. Podíval se z okna, počasí snad bude přát. Protáhl se. Ke Klúsovi je to daleko, ale co to začalo s těmi Němci, za Neuwirthem už nemůže. Přikryl Marii, ráno bylo chladné. Obul si bačkory, pomalým krokem přešel do kuchyně. Dveře zavíral pomalu, Marie si ještě může přispat. Rozsvítil, došel ke kamnům, otevřel jejich

dvířka a sirkou podpálil připravený zátop. Postavil na kamna vodu a zapnul rádio. Rozehřívalo se dlouho. Došel ještě ke kamnům, otevřel dvířka, aby zkontroloval, jestli zátop hoří. Najednou uslyšel:

„Zůstaňte prosím u svých přijímačů, vysíláme důležitou zprávu.“ Přešel k rádiu a zůstal stát.

„Zůstaňte prosím u svých přijímačů, vysíláme důležitou zprávu.“ Dal rádio hlasitěji.

„Dnes v časných ranních hodinách podepsali Adolf Hitler za Německa, Edouard Daladier za Francii, Neville Chamberlain za Velkou Británii a Benito Mussolini za Itálii v Mnichově dohodu tohoto znění: Německo, Spojené království, Francie a Itálie se shodly se zřetelem k dohodě o odstoupení sudetoněmeckých území na těchto podmínkách a způsobech tohoto odstoupení: Vyklizování československého pohraničí započne 1. října. Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklizování bude provedeno do 10. října, a to bez ničení jakýchkoli existujících zařízení, a že československá vláda je odpovědná za to, že vyklizení bude provedeno bez poškození uvedených zařízení. Postupné obsazování převážně německých území započne 1. října. Čtyři územní celky...“

Signál se najednou začal ztrácet. Snažil se rádio vyladit, ale ozývalo se jen chrčení. Otáčel knoflíkem. Konečně zaslechl:

„V okrese Prachatice k linii Kralovice – Husinec...“

Dál už nevnímá. Tedy i my. Strnul.

Učitel obchází děti, dotykem je na okamžik oživuje.

Po tomto cvičení je nutná reflexe: Čekaly jste při čtení mnichovského diktátu, že se zábor bude týkat i vás – Františka Novotného? Myslíte, že hned probudil Marii a vše jí řekl? Stalo se někomu z vás, že se Františkem ani na chvíli nestal? Jaké byly vaše pocity během pantomimy? Řekly jste během závěrečného krátkého oživení vše, co vám běželo hlavou? Jaké byly vaše pocity v tomto okamžiku? atd.

ROZHODOVÁNÍ O ODCHODU

Komentář: Mnoho Čechů opustilo své domovy a odešlo jen s nejn nutnějšími věcmi do vnitrozemí. 80000 Čechů se však rozhodlo zůstat i za cenu, že se stanou národnostní menšinou ve fašistickém státě, jenž nerespektoval základní občanská práva a svobody. Jak se rozhodl František Novotný v této chvíli, nevíte. Představte si, že jste v téže situaci jako on. Postavte se, stojíte ve světnici, před vámi u stolu sedí vaši blízcí. V této chvíli rozhodujete i za ně. Koho se dotknu, řekne své rozhodnutí: Půjdeme? Zůstaneme? Můžete, ale nemusíte dodat i něco více (např. zdůvodnění).

Po tomto cvičení bych už není třeba reflexi zařazovat. Situace už je nahlédnuta z mnoha úhlů, vyjádření půjdeme – nepůjdeme je už samo výsledkem vnitřní reflexe, okolnosti rozhodování jsou známy všem.

DENÍKOVÝ ZÁZNAM – ČTENÍ

Komentář: František Novotný se rozhodl odejít do Nymburka k sestře a švagrovi. Vzal jen to nejn nutnější. U sestry bude vypomáhat v obchodě. Syn snad sežene místo ve fabrice. Po 15. březnu 1939 bylo jasné, k čemu vedl Mnichov. Do statku se ale už vrátit nemohl, zabrala ho nějaká německá rodina. Více vědět nechtěl. Deník je v této době psán velmi stručně.

Učitel otvírá deník a čte:

„8. 4. 1940

Syn konečně dostal místo ve fabrice. Aspoň trochu peněz.

I když k čemu v takové době.

1. 7. 1941

Rusko je snad zadusí.

28. 9. 1941

Nastávají zlé časy. Heydrich.

13. 11. 1941

Marie je nemocná. Doktor mluví o souchotinách. Ještě to.

30. 6. 1942

Mám strach o Josefa. Ve fabrice se děje leccos. Co můžeme ještě čekat po Lidicích? Hlavně přežít.

11. 11. 1942

Marie umírá.

13. 8. 1943

Moc toho nevíme, ale v Rusku se to nějak hýbe.

12. 3. 1944

Lída se vdává. Do takové doby je to nerozum. Ale jak sama s malým. Jiří má malou autodílnu, snad jím tam bude lépe.

13. 10. 1944

Je to kluk, po tátovi Jiří. Myslím, že už se blýská na lepší časy. Rusové za dveřma a Američani to k Berlínu už taky daleko nemají.

3. 5. 1945

Zabili Josefa. Prokletý povstání, prokletá válka."

ROZHODOVÁNÍ O NÁVRATU

Komentář: Němci byli po válce odsunuti a František Novotný se mohl vrátit. Jednoho dne přišel ke své dceři a k jejímu muži. Vy se nyní stanete: všechny dívky dcerou Ludmilou, všichni kluci jejím manželem Jiřím. Každá skupina bude společně jednou postavou. Měli byste se vnímat, ve svých reakcích si neodporovat, nepopírat se. Já se stanu Františkem Novotným. Sedněte si do kruhu, představte si, že sedíte v kuchyni u stolu, malý syn spí vedle v pokoji. Vstupuje otec. Situace končí otcovým odchodem, teprve v této chvíli můžete z role vystoupit.

Vedoucí je v roli otce, děti jsou skupinovou postavou. To je pro děti velmi obtížné, obvykle táhnou situaci vůdčí, průraznější typy. Ze zkušenosti však vím, že většina dětí situaci prožívá i přes vnějškovou nezapojenost, aktivita je vnitřní, reflexe velmi citlivé.

V této chvíli rozhodují děti o ukončení příběhu. Mohou se rozhodnout pro návrat s otcem, pro setrvání v nově vytvořeném domově, nebo rozhodnutí nemusí nastat. V posledním případě vysloví rozhodnutí vedoucí v závěrečném cvičení.

I po tomto cvičení by měla následovat reflexe: Stalo se vám, že jste v něčem nesouhlasili, chtěli to změnit,

ale nemohli jste? Vnímali jste v některých okamžicích Františkovy pocity – radost, lítost, zklamání? Kdy? S jakým pocitem František odcházel? Jak se vám v tomto cvičení jednalo? Atd.

NÁVRAT – VNITŘNÍ HLAS

Komentář: Vezměte prosím nyní opět do ruky fotografii, kterou jsem vám rozdál na začátku hodiny. František Novotný je na ní zachycen ve chvíli, kdy vystoupil z vlaku a vrací se sám / s rodinou domů. Stoupněte si prosím

tak, jak on stojí na fotografii. Koho se dotknu, řekne, co asi běželo v této chvíli Františku Novotnému hlavou.

ZÁVĚREČNÁ REFLEXE

Zda tuto reflexi zařadit, nebo hodinu ukončit jen jakousi učitelovou tečkou, shrnutím, se musí rozhodnout učitel v konkrétní situaci. Pokud zvolí formu širší reflexe v kruhu, volí otázky vyplývající z průběhu hodiny. Může se ptát na pocity dětí, zda byly v průběhu hodiny okamžiky, kdy s Františkem Novotným soucítily, jestli se v průběhu hodiny objevily okamžiky, které jim nebyly příjemné, nevěděly si s nimi rady, zda objevily v tématu Mnichova některé momenty, souvislosti, které je v předcházející hodině nenapadly atd. Škála otázek je široká a záleží v tomto

případě na citlivosti učitele, zda zvolí správný směr, kterým bude reflexi odvíjet.

PŘÍLOHY

Pro výběr materiálů byly použity tyto knihy:

Bělina, P. a kol.: *Dějiny země Koruny české*. Praha, 1992

Pekař, J.: *Dějiny československé*. Vydavatelství a nakladatelství AGENTURA TIP Š, 1991

Frajdl, J.: *Československá republika 1918 – 1938*. Moravská Třebová, 1992

(Výběr je pouze ilustrativní, jeho cílem je ukázat, s jakými texty by děti mohly pracovat při vytváření deníkových záznamů. Volba textů je však v rukou konkrétního pedagoga, neměly by ovšem obsahovat informace o předmnichovských a mnichovských událostech.)

